

HELIKON

2/2000

Tähtiä

kuin Otavassa

Yllätysten

SEITSENTÄHDET

DANIEL DEFOE
Robinson Crusoe

Kuolematon,
lähes kolme-
sataavuotias
tarina ensimmäi-
sen kerran lyhen-
tämättömänä
sitten vuoden
1911: aivan uusia
huikeita seikkai-
luja, vaaroja ja
yllätyksiä

Daniel
Defoe
**ROBINSON
CRUSOE**

Suomentanut Juhani Lind-
holm. Seitsentähdet-sarja.
Ovh. 145 mk / 24,39

HELIKON 2/2000

Res gestae Ouluenses

Unto Paananen 3

Athen-institutets första arkeologiska fältprojekt i Grekland

Arja Karivieri 8

Antiikin Ateenan etsijät

Amanda Eskola 12

Raharuhtinaat, osa 1

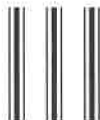
Klaus Karttunen 18

Jätkäkin saapi laulaa ja miksei myöskin röhnöttää

Kyösti Kierimo 21

Villa Lanten uusi pienoishussi 22

Uutisia ja tapahtumia 23

Tiede ja raportit

Kirjoitan tätä Ateenassa, jossa on meneillään vuoden kiireisin tutkimuksen raportointiaika. Lähes kaikki ulkomaalaiset arkeologiset koulut ja instituutit esittelevät juuri nyt vuoden 1999 toimintansa ja raportoivat kaivaustensa sadosta. Yhden viikon aikana olikin Ranskan, Australian, Hollannin ja Italian vuosijuhlat; Suomen vastaava on myös lehden ilmestyttyä jo pidetty. Lisäksi Ranskan vuosijuhlan kanssa päällekkäin oli neljä kansainvälistä, mielenkiintoisen tuntuista luentoa, ja Kyproksen arkeologisen palvelun johtaja esitelmöi Ranskan juhlan yhteydessä Kyproksen kaivauksista viime vuodelta. Erityisesti suurten instituuttien esitys on aina suoranaista materiaalitykiä, jossa kuulijakunta haukkoo henkeään ja huokailee kuuluvasti ihmeellisyyksien edessä. Nyt etenkin Kyproksen löydöt suorastaan mykistivät, esimerkiksi varhaisten eteokyprolaisten (800-700 e.a.) ostrakoneille maalattujen piirtokirjoitusten määrä oli hämmäntävä. Kuulija tunsikin olevansa ajan hermolla. Kaikkein tuorein tieto oli kässissä ja korvissa. Ja mitkä määrät aivan uutta - ja heti netissäkin!

Seuraavaksi onkin kummastelun aika. Erilainen raportointi yleistyy, koska tieteellinen rahoitus on yhä enemmän siihen sidoksissa. Raportit eivät ole kuitenkaan läheläkään tutkimusta. Ne ovat juuri sitä, mitä niiden pitääkin olla. Nopea tapa kertoa, mitä on tapahtunut. Valitettavasti raportointi on joskus jopa sensaatiohakuista, jotta voidaan osoittaa sponsorille rahoituksen jatkamisen tärkeys. Tällöin ollaan vaarallisilla vesillä, sillä tutkimus on ainoastaan sitä, jossa väitteet ja hypoteesit perustellaan tieteelliseen diskurssiin kuuluvalla tavalla. Kaiken on oltava tarkastettavissa, vasta sitten ollaan mahdollisen uuden tiedon tai ajatuksen äärellä. Tämä taas tuntuu johtavan väijäämättömästi siihen, että kunnollisen julkaisutoiminnan on syytä jatkua ihan vanhanaikaiselle paperille painettunakin ja luotettavan tieteellisen arvioinnin läpikäymänä.

Sitten aivan toiseen asiaan: Helikon on iloinen, voidessaan julkaista dos. Unto Paananen artikkelin Oulun yliopiston antiikintutkimuksen vaiheista. Taistelu aineen oikeutuksesta ei ole aina ollut helppoa, eikä se taida olla sitä vielääkään. Täällä Ateenassa sellaista on todella vaikea ymmärtää – varsinkin tämän viikon raporttitulvan jälkeen.

Helikon toivottaa hyvää kesää lukijoille!

Ateenassa 12.5.2000

Martti Leiwo

Res gestae Ouluenses

Unto Paananen

Unto Paananen

Oulun yliopiston ensimmäisessä promootiossa presidentti Kekkonen vihittiin filosofian kunniatohtoriksi 26. 5. 1972

Kun työrupeama vaihtuu, on aika pysähtyä hetkeksi ja koota yhteen tapahtunutta, **res gestae**. Otsikko voi kuulostaa hiukan mahtipontiselta Augustus-reminisenssiltä, mutta parempaakaan en keksinyt. Tarkoitukseni on kirjata mukana olleena latinan ja kreikan kielen opetuksen alkuvaiheita Oulun yliopistossa, vaikkapa tulevien oppihistorian kirjoittajien avuksi. Alkuvaiheet tarkoittavat tässä 31 vuoden jaksoa 1966-1997.

Oulun yliopisto aloitti toimintansa vuonna 1959, jolloin opetusta annettiin kolmessa tiedekunnassa: filosofisessa, teknillisessä ja lääketieteellisessä. Ensimmäiset humanistiset aineet perustettiin filosofiseen tiedekuntaan 1965 ja ne olivat kirjallisuus, englantilainen filologia ja pohjoismainen filologia. Seuraavana vuonna aloittivat germaaninen filologia, historia ja suomen kieli. Filosofiseen tiedekuntaan syntyi näin humanistinen opintosuunta. Yleistä kieltenopetusta varten perustettiin ensin englannin ja saksan kielen lehtoraatit ja vuonna 1966 latinan kielen lehtoraatti, kaikki kolme sijoitettiin filosofiseen tiedekuntaan. Yleinen kieltenopetus oli käytännössä suurelta osin valmentamista pro exercitio -kokeisiin.

Latinan opetus laajemmaksi

Kun latinan kielen ap. lehtoraatti oli julistettu haettavaksi, virkaa haki kaksi itä-Suomessa työskentelevää lehtoria: Antti Siimes Lieksasta ja minä, joka olin kolme vuotta aikaisemmin tullut Kuopioon "Klassikan" latinan ja kreikan vanhemmaksi lehtoriksi. Helsingistä ei silloin ilmaantunut hakijoita. Taisin voittaa Siimeksen sen nojalla että minulla oli arvosana myös kreikassa, jota ei tosin muodollisesti vaadittu. Syyslukukauden alussa 1966 alkoi opetus, joka koostui alkeiskurssista ja pro exercitio -harjoituksista (yht. 13 viikkotuntia). Latinan lehtori nimettiin myös pro exercitio -lautakuntaan, johon muina jäseninä kuuluivat englannin ja saksan professorit.

Jo seuraavana vuonna heräsi ajatus latinan opetuksen laajentamisesta toisaalta siksi, että humanistisia aineita oli vielä tuohon aikaan vähän, etenkin kielten opiskelijoille sopivia sivuaineita, toisaalta siksi, että latinan lehtorin opetuskapasiteetissa oli tilaa. Tein filosofiselle tiedekunnalle esityksen, että syyslukukauden 1968 alussa aloitettaisiin opetus oppiaineessa Rooman kirjallisuus tähtäimessä approbatur-arvosanan suorittaminen. Ulkopuoliseksi opetuksen valvojaksi ehdotin professori Iiro Kajantoa Helsingistä. Tiedekunta suostui ehdotuksiin,

mitä varmasti helpotti se että lisäkuluja koitui vain parista Kajannon vuosittaisesta tenttimatkasta Ouluun. Kajanto oli selvästi innoissaan uudesta tehtävästään, johon ehkä sisältyi hiven pohjoisen eksotiikkaakin. Pienenä anekdootina kerrottakoon, että kun ensimmäisen kerran hain häntä Oulun lentokentältä keväällä 1970, hän puhkesi Hallituskadulla päivittelemään, että ”tää-lähän on oikein kerrostalojakin”. Kajannon pesti kesti vuoden 1973 syksyyn asti, jolloin tehtävä siirrettiin minulle saatunani nimityksen dosentiksi. Kajannolle ehti approbaturin suorittaa 15 opiskelijaa ja cum lauden kaksi – oppiaine oli näet tällä välin laajentunut cum laude -tasoiseksi.

Esitys cum laude -opetuksen aloittamisesta syksyllä 1970 hyväksyttiin humanistisen opintosuunnan kokouksessa saman vuoden alkupuolella. Asiaa oli valmistellut fil.lis. Jaakko Frösén, joka hoiti latinan lehtoraattia syyslukukauden 1969 sairaslomani aikana. Tärkeimpänä perusteluna oli edelleen sivuaineopintojen vahvistaminen ja lisäperusteena approbaturin saama suuri suosio: tekstiluennoilla oli säännöllisesti 20-30 aktiivista kuulijaa. Cum laude -opetus alkoi säästöliekillä: aluksi oli tarjolla vain yksi tekstiluento lukukaudessa ja sekin pyrittiin valitsemaan niin, että myös pidemmälle ehtineet approbatur-opiskelijat saattoivat sitä seurata. Latinan lehtorin virka muutettiin vuoden 1971 alussa yp. lehtoraatiksi seurauksena ns. Takalan komitean valtakunnallisesta selvitystyöstä. Se merkitsi lehtorin vuosituntimäärän pienenemistä, jolloin syntyi tilanne, että opetuskapasiteettia oli vähemmän, mutta työtä enemmän. Ongelmasta selvitettiin hyvällä tahdolla. Lehtori rajoittui keskeisten kurssien opettamiseen ja vuosivuorotteluun niiden tarjonnassa. Humanistinen opintosuunta suostui tukemaan aineen opetusta siten, että Kajanto kävi kevätlukukaudella 1971 pitämässä luentosarjan ja että maisteri Hilkka Suutari Oulun Lyseosta määritti tuntiopettajana pitämään kielikoeharjoitukset (ent. pro exercitio -harjoitukset) syksyllä 1971; käytäntö jatkui vuoden 1974 loppuun asti. Syksyllä 1972, jolloin humanistinen opintosuunta oli muuttunut itsenäiseksi tiedekunnaksi, Kajanto vieraili uudelleen luennoiden Tacituksen Annaleista, mutta sen jälkeen luentovierailuja ei enää jatkettu. Seuraavana vuonna tuli lisää opetuskapasiteettia siitä, että sain nimityksen rooma-

Unto Paananen

Ensimmäisen promootion yhteydessä muurattiin Linnanmaan yliopistoalueen peruskivi vuonna 1972. Humanistit pääsivät Linnanmaalle vasta 1993.

laisen filologian dosentiksi. Oppiaineen kannalta iloinen tapahtuma oli fil.lis. Vesa Väättäjän valinta uuden tiedekunnan ensimmäinen tiedekuntasihteeriksi (1972). Tiedekunta suostui nimittämään siihen että gresisti-latinisti Väättäjä sai pitää lukukausittain oto. yhden luentosarjan, joka oli useimmiten tekstiselitys – erityisesti hänen varassaan oli keski- ja uudenajan latina. Tämä käytäntö alkoi kevätlukukaudella 1974 ja jatkui vuoteen 1985 asti. Lisäksi hän hoiti kielikoeharjoitukset vuosina 1975-1980. Olikin luontevaa, että kun olin vuosina 1986-89 Villa Lantessa Roomassa, Väättäjä hoiti lehtoraattia omasta virastaan vapaana. Niinä vuosina hänen apunaan tuntiopettajina toimivat maisteri Pirkko Linna ja hum.kand. Matti Oikarinen. Dos. Pertti Huttunen, joka antiikintutkijana hoiti eri virkoja yleisen historian puolella, piti pari kertaa 1980-luvulla luennon latinisteille, mm. Augustinuksesta. Kun Väättäjä vuonna 1989 siirtyi Turun yliopiston palvelukseen, ei tuntiopettajia enää palkattu, sillä latinan alkeisopetuksen määrä oli pudonnut tutkintoja uudistettaessa.

Arkeologia ja kreikka mukaan

Voi sanoa, että 1970-luvulla latinan opetus vahvistui ratkaisevasti Oulun yliopistossa. Pro exercitio -järjestelmä tosin remontoitiin silloisissa yliopistomyllerryksissä – hyökkäykset ”pakkolatinaa” vastaan olivat ajoittain rajuja – ja siirryttiin kielikokeisiin, joissa latinan taitovaatimusta oli kevennetty, mikä merkitsi tuntimäärältään

Latinan opetuksen tarpeen perusteleminen tuntui 70-luvun alussa joskus kuulantyyntä.

Sijoitus historian laitokselle

Latinan opetuksen painopiste oli näin ollen siirtymässä vähitellen aineenopintojen puolelle. Latinan lehtorin hallinnollinen asema komplisoitui. Humanistinen tiedekunta muodostettiin 1972 ja vähän myöhemmin ns. yleinen kielten opetus organisoitiin kielikeskukseksi, johon myös filosofiseen tiedekuntaan perustettu latinan kielen lehtoraatti siirrettiin.

Latinaa opetettiin siis sekä kielikeskuksessa että humanistisessa tiedekunnassa. Jälkimmäisessä se tapahtui oppiaineen Rooman kirjallisuus-nimellä. Oppiaine oli pitkään itsenäinen sivuaine, joka ei kuulunut mihinkään laitokseen. Se sai tiedekunnalta oman määrärahansa ja sen juoksevia asioita hoiti lehtori. Lehtori sai oikeuden osallistua tiedekunnan, oikeastaan jo edeltävän opintosuunnan, kokouksiin ns. asiantuntijajäsenenä il-

suppeampia kursseja. Mutta toisaalta Rooman kirjallisuuden aineenopinnoilla oli vakaa kysyntä: joka vuosi suoritettiin 3-4 approbaturia ja silloin tällöin myös cum laude. Oppiaineen luennoilla ja kursseilla alkoi käydä myös klassillisen arkeologian opiskelijoita, jotka saattoivat niillä korvata soveltuvien osien opintojaksojaan. Yhteistyö arkeologian assistentti (myöh. dos.) Eero Jarvan kanssa on ollut koko ajan rakentavaa. Latinan vanavedessä heräsi kiinnostus kreikan opetukseen – se tuli opiskelijoiden kysymyksen muodossa. Jo syyslukukaudella 1971 pidin koemielessä kreikan alkeiskurssin, jonka hyvä vastaanotto johti siihen, että vuotta myöhemmin ohjelmaan otettiin jatkokurssi. Tällaista vuorottelua noudatettiin sitten jatkossakin, ja kursseja veti vuorolleen myös Vesa Väättäjä. Etenkin historian laitoksen piirissä kreikan harrastus oli vahvaa, sillä myös opettajia oli kursseilla. Niinpä laitos järjesti 1972 opintomatkan Kreikkaan, jota varten jouduin pitämään 16 tunnin pikakurssin nykykreikassa!

man äänivaltaa. Tiedekunnan hallintoa selkiytettäessä oppiaine liitettiin, oman toivomuksensa mukaan, vuonna 1984 historian laitokseen. Ilman sen suurempaa dramaattikkaa lehtorin opetusohjelma vahvistettiin vuosittain kummankin ”työnantajan” osalta. Ongelmaa ei tullut siitäkään, että latinan lehtori toimi ensin oton kielikeskuksen va. johtajana ja sittemmin 1977-85 ja vielä 1989-92 sen johtokunnan puheenjohtajana. Vasta 1990-luvulla tehtiin selkeä pesäero kielikeskukseen. Samalla kun humanistinen tiedekunta 1994 päätti, että oppiaineen Rooman kirjallisuus uudeksi nimeksi tulee Antiikin kielet ja kulttuuri ja latinan kielen lehtorin viran nimi muuttuu vastaavasti, se kirjasi pöytäkirjaan, että lehtoraatti sijaitsee historian laitoksella. Kielikeskus ei asettunut tätä vastustamaan. Lehtorin tehtäviin kuuluu kuitenkin edelleen myös latinan alkeisopetuksesta huolehtiminen. Tässä uudessa virassa ehdin toimia kolme vuotta (1994-97) ennen eläkkeelle siirtymistäni.

Medisiinareita ja Saarikoskea

Pienenä erikoisuutena tulkoon vielä mainituksi, että vaikka opettajavoimista oli ajoittain pulaa, kokeiltiin 1980-luvun alkupuolella latinan lehtorin aloitteesta kolmena vuotena lääketieteen latinan kurssia medisiinareille. Vaikka osanottajat kokivat kurssin hyödylliseksi, siitä ei tullut "vakiokalustoa", sillä lääketieteellinen tiedekunta ei halunnut tehdä siitä pakollista.

Tunnustukseksi tehdyille työlle ja samalla haasteeksi koettiin se, että valtakunnalliset Klassikkojen päivät, joita oli alettu pitää 1970-luvun alussa, annettiin oululaisten järjestettäväksi 1979. Päivien "vetonaulaksi" saapui runoilija ja Homeroksen suomentaja Pentti Saarikoski Tjörnin saarelta.

Lopuksi hiukan tilastoa. Opintorekisterin mukaan suoritettiin aikajaksolla 1968-1997 approbatur-arvosanoja yhteensä 50 kpl ja cum laude arvosanoja 17 kpl. Eniten niitä valmistui ensimmäisellä kymmenvuotiskaudella 1968-77: määrät olivat 26 ja 6, vähiten 1990-luvulla: määrät 10 ja 3. Ensimmäisenä approbaturin sai valmiiksi 5.5.1970 Liisa Lappalainen, joka on nykyisin englannin lehtorina Oulussa, ja ensimmäisinä cum lauden 30.5.1973 yhtäikaa Eeva Lohi, josta taisi sittemmin tulla

sairaanhoitaja, ja Niila Outakoski, nykyisin erityisopettajana Karigasniemellä. Kaksi approbaturin suorittajaa on väitellyt Oulussa tohtoriksi, Maija Kallinen aate- ja oppihistoriassa ja Anssi Lampela yleisessä/antiikin historiassa. Opintomatkoja Italiaan tehtiin neljästi: latinistien lisäksi mukana oli usein arkeologeja ja jokunen historianopiskelijakin.

Latinan opetuksen sijoittumista historian laitokselle voidaan pitää jälkeenpäin arvioiden onnistuneena. Pitkäaikaisen yleisen historian professorin Kyösti Julkun myönteinen asenne antiikin historiaa ja klassillista arkeologiaa kohtaan loi suotuisan ilmapiirin sekä latinan että kreikan opetukselle. Julku korosti usein näiden kielten osaamisen tärkeyttä historian tutkijalle ja antoi myös pro gradun aiheita antiikista. Niiden ohjaamiseen ja tarkastamiseen osallistuivat myös silloin tällöin latinistit. Julkun seuraaja Olavi K. Fält, Japanin historian spesialisti, on mennyt askeleen pitemmälle: yleisessä historiassa on nykyisin myös antiikin historian erikoistumislinja. Uuden antiikin kielten ja kulttuurin lehtorin odotetaan osallistuvan näiden opintojen ohjaukseen. Myös kreikan asemaa on äskettäin vahvistettu aloittamalla approbatur-opetus. Nykyiselle lehtorille Timo Siroseille avautuvat haasteelliset työnäkymät.

Pentti Saarikoski kertoo Homeroksen suomentamisesta 26.2. 1979 Klassikkojen päivien yhteydessä

Unto Paananen

TAITEEN KLASSIKKOJA

Leon Battista Alberti MAALAUSTAITEESTA (De pictura)

Tämä taideteorian klassikko on kuuluisa ensimmäisestä perspektiivioppia käsittelevästä kuvauksesta, mutta viehättävässä kirjassa kerrotaan myös paljon muusta, kuten väristä, valosta, kompositiosta ja kuvailmaisusta.

Suomentanut Marja Itkonen-Kaila.

Latinistien iloksi kirja sisältää *De picturasta* osan *Liber tertius* alkukielellä. Piirroskuvia.

166 sivua, ovh 110 mk

Lähteet:

Unto Paanasen arkisto ja muistiinpanot.
Oulun yliopiston humanistisen
tiedekunnan arkisto.

Salo, Matti & Lackman, Matti: Oulun
yliopiston historia 1958-1993. Oulun
yliopisto, Oulu 1998.

Johann Wolfgang von Goethe ITALIAN MATKA päiväkirjoineen

Toinen, nidottu painos matka- ja kulttuurioppaitten ehdottomasta klassikosta, joka sisältää kiehtovan kappaleen eurooppalaisen sivistyksen historiaa.

Valikoiden suomentanut ja johdannon laatinut Sinikka Kallio. Kuvituksena on Goethen omia ja hänen aikalaistensa piirroksia ja maalauksia sekä kartta Goethen matkareitistä.

378 sivua, ovh 120 mk

Kustannus Oy Taide

Fabianinkatu 4 B 15, 00130 H:ki

Puh. 09-6840060, fax 09-68400610

www.artists.fi/taide-kustannus

taide@artists.fi

Athen-institutets första arkeologiska fältprojekt i Grekland

Arja Karivieri

I juli år 1999 påbörjade Finlands Athen-institut ett arkeologiskt projekt i Arethousa, norra Grekland. Detta är Athen-institutets första arkeologiska fältprojekt och löper över tre fältsäsonger mellan åren 1999 och 2001. Fyndanalyser och utgrävningsresultat kommer att publiceras i Athen-institutets publikationsserie. Projektet är finansierat genom medel från Athen-institutet och Finlands kulturfond.

Forskningsansvarig för projektet är FD Arja Karivieri, och biträdande utgrävningsledare är Renée Forsell från Lunds universitet. Utgrävningsgruppen år 1999 utgjordes av "trenchmaster" Minna Lönnqvist från Helsingfors universitet och fyra utgrävningsassistenter, Patrik Franzén (Uleåborgs universitet), Kristiina Leimu (Åbo universitet och Helsingfors universitet), Anna Pietiläinen (Helsingfors universitet) och Marko Pitkänen (Åbo universitet). Gruppens sammansättning uppfyller ett av de mål som

Gravreliefen flankerad av Patrik Franzén (Uleåborg universitet), de lokala fältassistenterna Carmine Russo och Giorgios Lafazanis, till höger projektledaren Arja Karivieri.

utgrävningarna har, dvs. att erbjuda finska studenter i klassisk arkeologi fältpraktik. I övrigt deltog två fälttekniker, som ansvarade för den digitala inmätningen, Per-Erik Egeback och Helmut Bergold samt en forskningsingenjör, Kjell Persson från Stockholms universitet. Dessutom deltog två lokala medarbetare i fältarbetet.

Arethousa är lokaliserat ca 100 km öster om Thessaloniki och ca 10 km norr om Via Egnatia, vilken var huvudvägen under romersk tid mellan Thessaloniki och Konstantinopel. Den moderna motorleden, Ethniki Odos, följer Via Egnatias linjesträckning längs Strymonikabuktens norra kust. Det arkeologiska området benämns Paliambela och ligger ungefär 2 km söder om det moderna samhället Arethousa. Själva utgrävningsplatsen återfinns på en långsträckt svagt sluttande terrass på den brant stupande östsidan av en floddal.

De arkeologiska lämningarna i området runt Arethousa är fortfarande dåligt kända. Det finns dock lösfynd och ytfynd från neolitisk tid och framåt, vilka tillsammans med åtskilliga ruiner och andra fyndkoncentrationer indikerar äldre bosättningar i området.

Under åren 1994 och 1995 genomförde den klassiska eforian i Thessaloniki arkeologiska undersökningar i Paliambela. Bakgrunden var att det i samband med väg-arbeten påträffades mosaikbitar och delar av marmor.

Utgrävningen resulterade i lämningar efter en tidigkristen basilika, vars golv i mittskeppet var dekorerat med färgrika marmorplattor. I koret konstaterades ett *opus sectile*-golv och geometriska mosaikpaneler sammansatta av större marmorbitar. Kyrkans ingångshall var förskönad med en *opus tessellatum* golvmosaik bestående av små rektangulära tesserae, dvs. mosaikbitar, avbildande två påfåglar omgivna av fiskar och småfåglar. Golvmosaiken i sidorummet representerar två hjortar som flankerar en stor vas. På basis av mosaikernas ikonografi tillsammans med de myntfynd som gjordes har basilikan daterats till andra hälften av 400-talet eller första halvan av 500-talet eKr. Efter att undersökningen avslutades täcktes mosaikerna med sand i väntan på konservering, vilken planerats att ske inom den närmaste framtiden.

Finlands Athen-institut fortsätter nu de arkeologiska utgrävningarna och studierna av basilikan i Paliambela med tillstånd av det grekiska kulturministeriet och under överinseende av den 9:e Bysantinska eforian i Thessaloniki. Kyrkan utgör en del av ett större komplex vars existens gjordes tydligt i samband med de markinventeringar som föregick utgrävningsarbetena sommaren 1999. Ett flertal förstörda kistgravar påträffades under inventeringen, dessutom fanns några stenmurar helt synliga på markytan. Inventeringen längs grusvägens dike invid kyr-

Arija Karvonen

Utgrävning av provschakten väster om kyrkan, med floddalen i bakgrunden.

Arja Karivieri

Vy över Strymonikabukten och Via Egnatia från utgrävningsgruppens inkvartering i byn Vrasna.

kan resulterade i stora mängder keramikfragment från skilda tidsperioder, dock i huvudsak från senromersk tid (300-600 eKr.). Fynden tycks visa att området frodades under den tid basilikan uppfördes. Keramikfragmenten inkluderar bitar från t ex Italien, Främre Asien och Nordafrika.

Innan de arkeologiska undersökningarna påbörjades genomfördes även en geofysisk prospektering av området under ledning av Kjell Persson från Arkeologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms universitet. Utredningen bekräftade att ytterligare koncentrationer av konstruktioner finns i kyrkans omedelbara närhet. Mot bakgrund av dessa resultat grävdes två provschakt väster och söder om de ovan marken synliga kyrkolämningarna för att frilägga ytterligare eventuella muravsnitt tillhörande basilikan. Området runt resterna av kyrkobyggnaden röjdes från sly och annan växtlighet i syfte att underlätta utgrävningsarbetet och den digitala karteringen av området. Fyra provschakt lades ut i området, varav två schakt grävdes väster om kyrkan i avsikt att lokalisera kyrkans atriumväggar, dvs peristylhallen som vanligen var placerad framför huvudingången, väster om ingångshallen.

De två andra schakten grävdes söder om kyrkan, då den geofysiska studien hade indikerat närvaro av en längre mur i området.

Delar av atrium tillsammans med en dörröppning påträffades fyra meter väster om ingångshallen. En tunn vägg uppbyggd av återanvänt material hade anlagts mot atriumväggen. Som byggnadsmaterial hade bl a en statybas och en gravrelief i marmor nyttjats. Gravreliefen var placerad uppochnär vänd i muren. Den kan dateras till ca. 300 eKr. Reliefens nedre del, med sex byster, blev synlig när lager vilka stod i kontext med atriummuren grävdes. Marmorhällens speciella karaktär blev tydlig när de sex bysterna tillsammans med en återgivning av en begravningsmåltid i hällens övre del, växte fram i väggkonstruktionens nedre del. Deltagarna i begravningsmåltiden förefaller vara den avlidne mannen, hans maka och två sörjande kvinnor. Gravreliefen är konsthistoriskt signifikant, då den representerar en yngre version av gravreliefer framställda i Makedonien under senromersk period. Den tyder också på att det i området finns begravingar som är äldre än kyrkolämningen, och vidare, att där har funnits tidigare bosättningar i närområdet. Den

statybas som återfanns intill gravreliefen i samma väggkonstruktion är äldre än kyrkan och har ursprungligen varit avsedd för en bronsstaty. Båda fynden, liksom kyrkans dekorationer, styrker uppfattningen att Paliambela var ett betydande samhälle under antiken. Fortsatta studier och utgrävningar i detta område är planerade till kommande sommar.

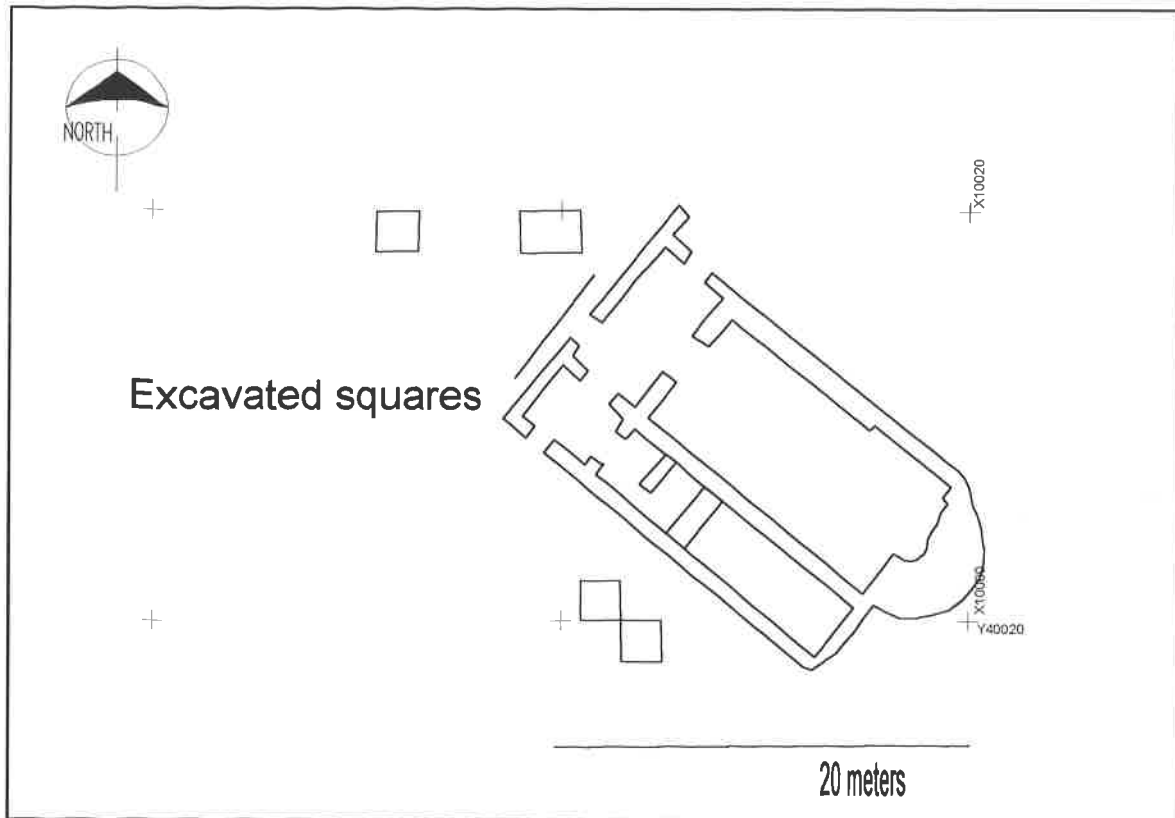
Ett schakt som grävdes väster om kyrkan visade sig vara besvärligt, i huvudsak beroende på kraftig undervegetation och rötter. Inga murrester konstaterades i schaktet, däremot fanns ett mäktigt lager med taktegel som tillhör kyrkans rivnings- eller förstörelselager. I samma lager återfanns även ett antal senromerska mynt.

De två provschakt som grävdes söder om kyrkan avslöjade delar av en väggmur, vars utbredning kommer att klarläggas under kommande fältsäsonger.

Studiet av basilikan och dess omgivning kommer att ge ny viktig kunskap om tidens kontakter med Amphipolis, Philippoi och Konstantinopel i öst, Thessaloniki i väst, de malmrika bergsområdena i norr, Halkidiki i söder, och över havet mot södra Grekland, Främre Asien, Mellersta Östern och Nordafrika.

Projektet fortsätter i augusti i år i större skala, med flera deltagare och längre utgrävningsperiod. Utgrävningen kommer att fortsätta i atriumområdet och norr om kyrkan, dessutom kommer forskningsingenjör Kjell Persson att göra nya geofysikaliska studier runt kyrkan. Om medel beviljas, kommer vi även att påbörja konserveringen av mosaikerna i kyrkans mittskepp under ledning av en mosaikkonservator från den 9. bysantinska eforian i Thessaloniki.

Kyrkoruinen och de undersökta provytorna i Paliambela.

ANTIIKIN ATEENAN ETSIJÄT

Amanda Eskola

Moderni kreikkalainen valtio luotiin 1820-luvulla. Sen kulttuurin perustaksi tuli antiikin Kreikan perintö, joka käytännössä tuotiin itsenäistyvään Kreikkaan lännestä. Kyseessä oli länsieurooppalaisen humanismin, valistuksen ja filhellenismin idealisoima antiikin Kreikka, homeerisen Hellaan ja klassisen Kreikan visio. Sen konkreettisen jäämistön etsintä, joka kehittyi aikanaan tieteelliseksi arkeologiseksi tutkimukseksi, alkoi lännessä jo 1400-luvulla, pian sen jälkeen kun Turkki oli vallannut Bysantin.

Renessanssi löytää antiikin esineellisen perinnön

Italiasta alkunsa saaneen humanismin tavoite oli palata antiikin henkisen sivistyksen lähteille. Humanismi oli kuitenkin kiinnostunut lähinnä vain hellenistisen ja kreikkalais-roomalaisen ajan auktoreista ja näiden teksteistä. Kiinnostus klassisen kreikkalaisen kulttuurin varsinaisesta näyttämyksestä ja sen esineellisestä historiasta alkoi samoihin aikoihin, mutta ei yhtä intensiivisesti. Kaksi italialaista, firenzeläinen munkki **Cristoforo Buondelmonti** ja anconalainen kauppias **Ciriaco de' Pizzicoli** (Kyriakus Anconalainen) matkustivat Kreikkaan 1430-40-luvuilla vartavasten nähdäkseen autenttiset paikat. Edellinen oli ensimmäisiä länsimaisia Kreikan alueen kartografeja, ja hänen teoksensa *Descrizioni delle isole greghe* loi perustan maantieteellis-historialliselle matkakertomukselle. Kyriakusta on kutsuttu arkeologian isäksi. Hän kiinnitti huomiota materiaalistien jäänteiden historiallisen arvoon sekä laati ensimmäisen tunnetun piirroksen Ateenan Akropoliin Parthenonista. Kyriakuksen teos *Antiquarum rerum commentaria* on kuitenkin suurimmaksi osaksi hävinnyt.

Poliittinen tilanne Balkanin niemimaalla vaikeutti pitkään antiikin esineellisen perinnön etsintää. Kreikka joutui 1400-luvulla laajenevan osmani-imperiumin osaksi. Vallattuaan Konstantinopolin v. 1453 osmanit liittivät valtakuntaansa loputkin Kreikasta vain muutamassa vuodessa. Osmanien hallitsemassa Ateenassa Akropolis toimi edelleenkin linnoituksena, ja Parthenoniin sijoitettiin v. 1460 moskeija minareetteineen. Levottomat ajat tekivät matkustamisen Kreikkaan vaaralliseksi. Tautien ja merirosvojen lisäksi uhkasivat turkkilaiset viranomaiset, jotka epäilivät jokaista uteliasta henkilöä vakoojaksi.

1600-luku: aarteensyntä ja piirrosdokumentteja

Antiikin Kreikan paikkoja ja esineistöä tavoitteleva matkailu alkoi suuressa mitassa vasta 1600-luvulla. Sen motiivina oli aluksi taideaarteiden hankinta ruhtinaiden ja aristokratian kokoelmiin. Arvokkaiden, mieluummin muinaisten esineiden omistus oli tällöin tärkeä osa Euroopan ruhtinashovien keskinäistä kilpailua. Italiassa oli jo 1500-luvun alussa huomattavia antiikkikokoelmia, ja harrastus levisi myös muun Euroopan aristokratian piiriin. Englantilainen **Thomas Howard, Arundelin jaarli**, oli ensimmäisiä, jotka alkoivat systemaattisesti etsiä antiikin esineellistä jäämistöä kokoelmiinsa. Hän palkkasi 1600-luvun alussa agenttiverkoston, joka etsi hänelle antiikkiesineitä, sekä muutti kotinsa ja puutarhansa muuseoksi, jossa saattoi esitellä Kreikan hankintojaan. Ranskassa **kardinaali Mazarin**, **Ludvig XIV** sekä ministeri **Jean-Baptiste Colbert** keksivät käyttää Ranskan Konstantinopolin lähettiläitä kartuttaakseen kokoelmiaan. Näiden joukossa kunnostautui erityisesti **markiisi de Nointel** tekemällä omakohtaisesti etsintämatkoja Kreikan alu-

Jacob Spon ja George Wheler Ateenassa
v. 1676

de Dalmatie, de Grèce et du Levant (Lyon 1678)
käännettiin useille kielille. Se pysyi valistuneiden
matkailijoiden tärkeimpänä oppaana 1800-luvun
alkupuolelle. Markiisi de Nointelin tavoin Spon oli
viimeisiä, jotka laativat Parthenonista dokument-
teja ennen tuhoisaa pommitusta vuonna 1687.

1700-luku: Eurooppa etsii alkukotiaan

eelle. Erikosluvan turvin hän pääsi mm. Akropolille v.
1674 ja piirrätti Parthenonin päätykolmiot, metootit ja
friisit, vain vähän ennen kuin osa niistä lensi taivaan tuu-
liin venetsialaisten pommittaessa Akropolista v. 1687. Pii-
rustuskokoelma kulkee Nointelin, toisinaan sen laatijan,
taiteilija **Jacques Carreyn** nimellä. Samoihin aikoihin
kapusiinimunkit, jotka olivat rakentaneet luostarinsa
Lysikrateen monumentin ympärille, laativat ensimmäisen
yksityiskohtaisen kartan Ateenasta (1670).

Sponin Ateena

Ranskalainen oppinut **Jacob Spon** oli ensimmäinen, joka
käytti termiä arkeologia (piirtokirjoituksia käsittelevän
teoksensa *Miscellanae eruditae antiquitatis* esipuheessa).
Hän katsoi, ettei klassillinen filologia enää riittänyt anti-
ikin tutkimukseen, vaan oli lähdeittävä lukemaan "kirjoja,
joiden kivi- ja marmorisivuille on kirjoitettu rautapiikein
ja taltoin". Matkakumppaninaan Kreikassa Sponilla oli
englantilainen botanisti **George Wheler**. Herrat tutkivat
Ateenaa v. 1676. He havaitsivat, että kaupunki koostui
lukuisista antiikin jälkeisistä kerrostumista: talot, bysan-
tilaiset kirkot, moskeijat, rauniot täyttivät maan. Akropo-
liilla sotilaat majailivat rapautuneissa hökkeleissä, joita
oli ikään kuin siroteltu temppelien lomaan. Antiikin
monumentit olivat toki suhteellisen hyvässä kunnossa.
Muslimit olivat kohdelleet niitä hellävaroen, mm. "Ido-
lien temppelin" (Parthenonin) veistoksiin koskeminen
oli kielletty.

Spon yritti palauttaa hämärtyneitä nimiä oikeisiin yh-
teyksiinsä. Toisinaan hän onnistuikin; hän esimerkiksi
tunnisti Sokrateen haudaksi väitetyn *Tuulten tornin* hyd-
rauliseksi kelloksi. Joissakin tapauksissa hän teki virheitä.
Ne olivat kohtalokkaita, sillä hänen pääteoksensa *Voyage*

1700-luvulla antiikin Kreikan merkitystä eurooppalaiselle
kulttuurille alettiin korostaa uudella tavalla. Valistusfilo-
sofian lanseeraamat luonnon ja järjen aatteet olivat pitkälle
juuri antiikin Kreikan keskeisiä arvoja. Uusklassistinen
kulttuurisuuntaus, joka vastusti absoluuttista valtaa ja sii-
hen liittyvää barokin dekadenssia, löysi Euroopan juuret
Kreikasta. Uusklassismi oli moralistisesti väritynyttä. An-
tiikin Kreikassa kaikki oli vielä puhdasta, viatonta, yksin-
kertaista ja oikeudenmukaista. Paluu yhteisille euroop-
palaisille juurille antiikin Kreikassa tarjosi eväitä tuleville
demokraattisille kansallisvaltioille – muillekin kuin
Kreikalle.

Kreikkaan matkusti nyt sankoin joukoin taiteilijoita sekä
rikkaiden perheiden poikia, jotka tekivät osana opinto-
jaan 'Grand Tourin' Välimerenmaihiin. Kaikki he kulkivat
kynä kädessä, tekstiä ja kuvia syntyi suuria määriä. 'Grand
Tourin' ulottuminen Kreikkaan juontui poliittisista syistä.
Turkin valtakunnan sotilaallinen voima oli alkanut
heikentyä 1600-luvulta alkaen. Läntiset suurvallat olivat
alkaneet sekaantua sen sisäpolitiikkaan Karlowitzin rau-
han jälkeen (1699). Tästä syystä läntisten kauppioiden,
oppineiden ja aarteensijöiden oli nyt helpompaa liikkua
osmani-imperiumin alueella. Osmani-viranomaiset
alkoivat ummistaa silmänsä antiikin paikkojen kaivamiselta
ja löytöjen maastavienniltä. Kreikkalaisten talous
puolestaan kohentui ortodoksimaailman suojelijan,
Venäjän myötävaikutuksella. Kansallistunto alkoi kehittyä
valistusaatteiden, ihailevien turistien ja diasporassa asu-
vien maanmiesten ansiosta.

Stuart ja Revett dokumentoivat

Arkeologinen toiminta laajeni Kreikkaan erityisesti 1700-
luvun puolivälin jälkeen, kun Herculaneum ja Pompeji oli

löydetty Italiassa. Englantilaiset **James Stuart** ja **Nicholas Revett**, maalari ja arkkitehti, viettivät Ateenassa vuodet 1751-53 dokumentoidakseen antiikin muistomerkkejä. *The Society of Dilettanti*, joka oli perustettu v. 1733, lähetti kumppanukset matkaan. Toimeksiantona oli kerätä ornamenttimalleja brittiläisten arkkitehtien tarpeisiin, mutta Stuartin ja Revettin työ ulottui paljon tätä pidemmälle. Matkan tuloksena oli suuri määrä gravyyreja, akvarelleja, mittauspiirustuksia ja selvityksiä, jotka herättivät huomiota ennennäkemättömällä tarkkuudellaan. Stuartin ja Revettin planssiteos *The Antiquities of Athens* julkaistiin kolmessa osassa vuosina 1762-94. Se oli ensimmäinen vakavasti otettava antiikin monumenttien dokumentaatio.

Yhä enemmän alkoi esiintyä myös romanttisesti orientoituneita asianharrastajia, joiden käsissä Kreikan menneisyys muuntui länsimaisen muodin mukaiseksi. Ranskalainen **Julien David Le Roy** oleskeli Kreikassa samaan aikaan Stuartin ja Revettin kanssa. Hän kiirehti julkaisemaan teoksensa *Les Ruines des plus beaux monuments de la Grèce* jo v. 1758. Le Roy'n fantasiakuvat noudattavat ajan pittoreskia mieltymystä ja ovat velkaa **Giambattista Piranesille**. Romanttisia Kreikan unelmia ruokki myös **Jean-Jacques Barthélemy**n teos *Voyage du jeune Anacharsis* vuodelta 1788. Se on fiktian ja fiktion seos, jossa antiikin Hellas kuvataan hienostuneeksi ja miellyttäväksi maaksi. Kirja levisi kautta Euroopan, sitä lukivat monet sukupolvet, ja se käännettiin myös kreikaksi.

Winckelmann ja Kreikan kuvapatsaat

Uusklassismin ajan taidehistoria vaati taiteen uudistamista palaamalla sen juurille. Merkittävimmät nimet tällä alalla olivat ranskalainen **comte de Caylus** ja saksalainen **Johann Joachim Winckelmann**. Kumpikin oli intohimoisesti Kreikkaan rakastunut, mutta kumpikaan ei koskaan käynyt siellä. Caylus näytteli merkittävää osaa arkeologiassa. Hän kyseenalaisti filologisen tradition, jonka mukaan kirjoitettu todistus oli antiikintutkimuksen tärkein lähde. Caylus vaati monumenttien tutkimista *katselamalla* niitä. Koska hän oli kiinnostunut tekniikasta, työkaluista ja raaka-aineista enemmän kuin estetiikasta, hän vaikuttaa silmiinpistävän modernilta.

Samaan aikaan, 1700-luvun puolivälissä Winckelmann loi Kreikan taiteen historian. Aikana, jolloin antiikin taide tarkoitti kreikkalais-roomalaista kokonaisuutta, Winckelmann todisteli, että on olemassa erikseen Kreikan taide,

Kuuluisin 'saalistaja' lordi Elgin aikoi alunperinkin elähdyttää maansa taide-elämää muutamilla hankinnoilla.

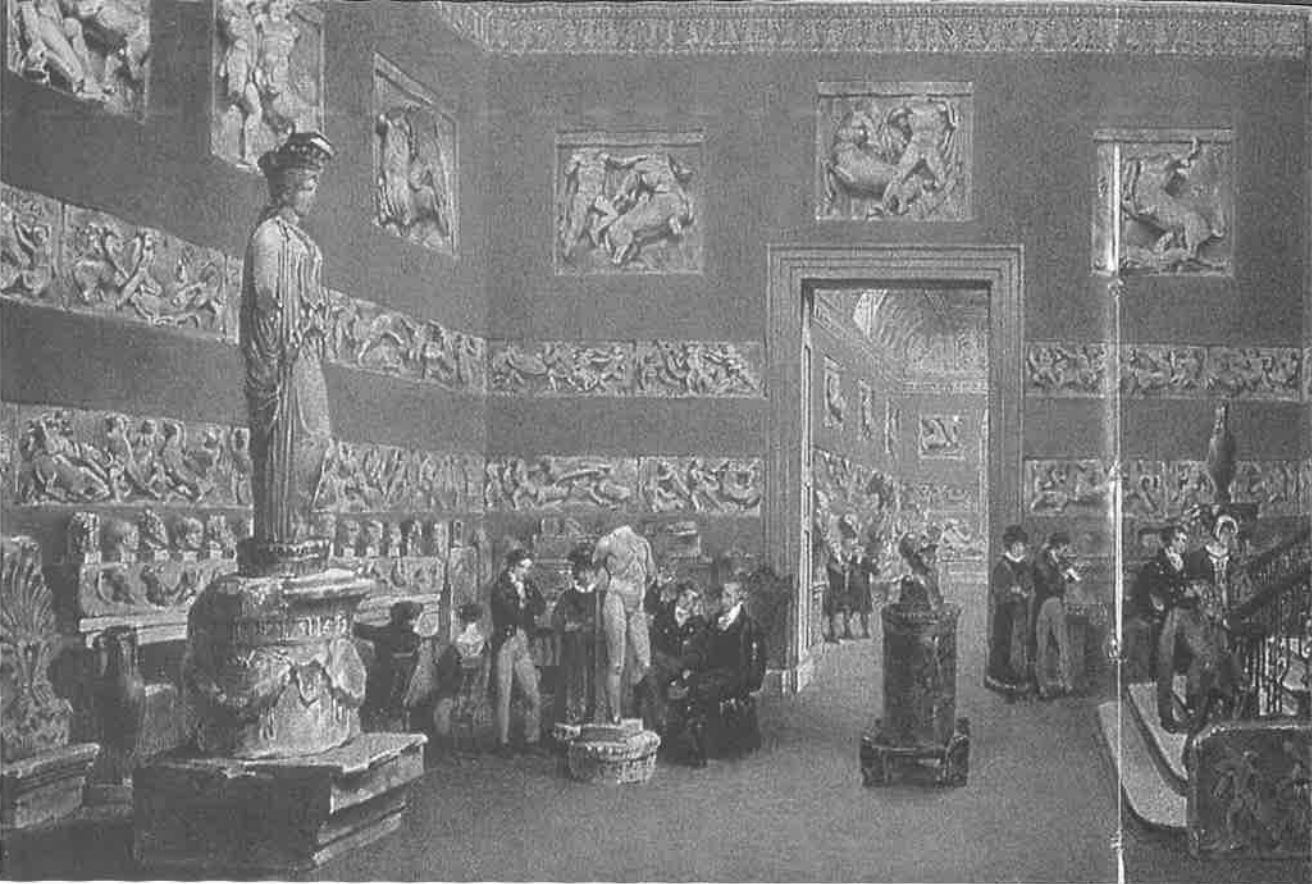
joka on säilynyt roomalaisen tradition sitä muuntamatta. Lausetta "Kreikan mestariteosten huomattava yleinen ominaispiirre on jalo yksinkertaisuus ja hiljainen suuruus" ("eine edle Einfalt und eine stille Grösse") on hartaasti toisteltu 250 vuoden ajan! Taiteen tehtävä on etsiä kauneuden ideaalia, todella omaperäiseksi taitelijaksi voi tulla vain antiikin teoksia imitoimalla. Pääteoksensa *Geschichte der Kunst des Altertums* Winckelmann julkaisi v. 1764.

Winckelmannin merkitys arkeologiassa on kiistaton: hän julkaisi antiikkikokoelmia, seurasi tiiviisti Herculanumin ja Pompejin kaivauksia, kritisoi kaivausmetodeja ja haaveili Olympian kaivauksista. Winckelmann on ehkä eniten syyppää romanttiseen, idealisoituun kuvaan antiikin Kreikasta. 1700-luvun loppua kohden uusklassismin kirkasotsaiset moraaliset ja filosofiset aatteet kaventuivat yleensäkin pelkäksi estetiikaksi. Seuraavalla vuosisadalla kreikkalaisuudesta tuli popularisoitu tyyli, joka palveli suuren yleisön tarpeita.

1800-luku: taidemuseoita, skandaaleja, debatteja

Oppineiston harjoittaman Kreikan kohteiden dokumentoinnin rinnalla antiikin aarteiden metsästyks jatkui ja alkoi saada yhä räikeämpiä muotoja. Ryöstely Kreikan maaperällä ei enää riittänyt, vaan suurvallat alkoivat ryöstellä toistensa kokoelmia. Toisinaan arkeologia tuli osaksi sodankäyntiä. Tieteellinen retkikunta liitettiin mm. **Napoleonin** Egyptin retkeen – sodan ainoa tulos olikin Rosettan kiven löytö (1799) ja egyptologian synty. Napoleon ei liioin arkaillut ottaa voittajan oikeudella haltuunsa Italian arvokkaimpia Kreikanaarteita (v. 1797). Näin mm. Laokoon-ryhmä päätyi Louvreen.

Saalistus oli kiivainta 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella, jolloin kaikkialle Eurooppaan kohooneet suuret taidemuseot janosivat originaaleja kokoelmiinsa. British Museum oli perustettu jo v. 1753 ja mm. Münchenin Glyptoteekki avattiin v. 1830. Heikentynyt osmanivalta ei enää juurikaan kontrolloinut ulkomaalaisten toimia Kreikassa, kaivauslupia oli helppo ostaa vi-

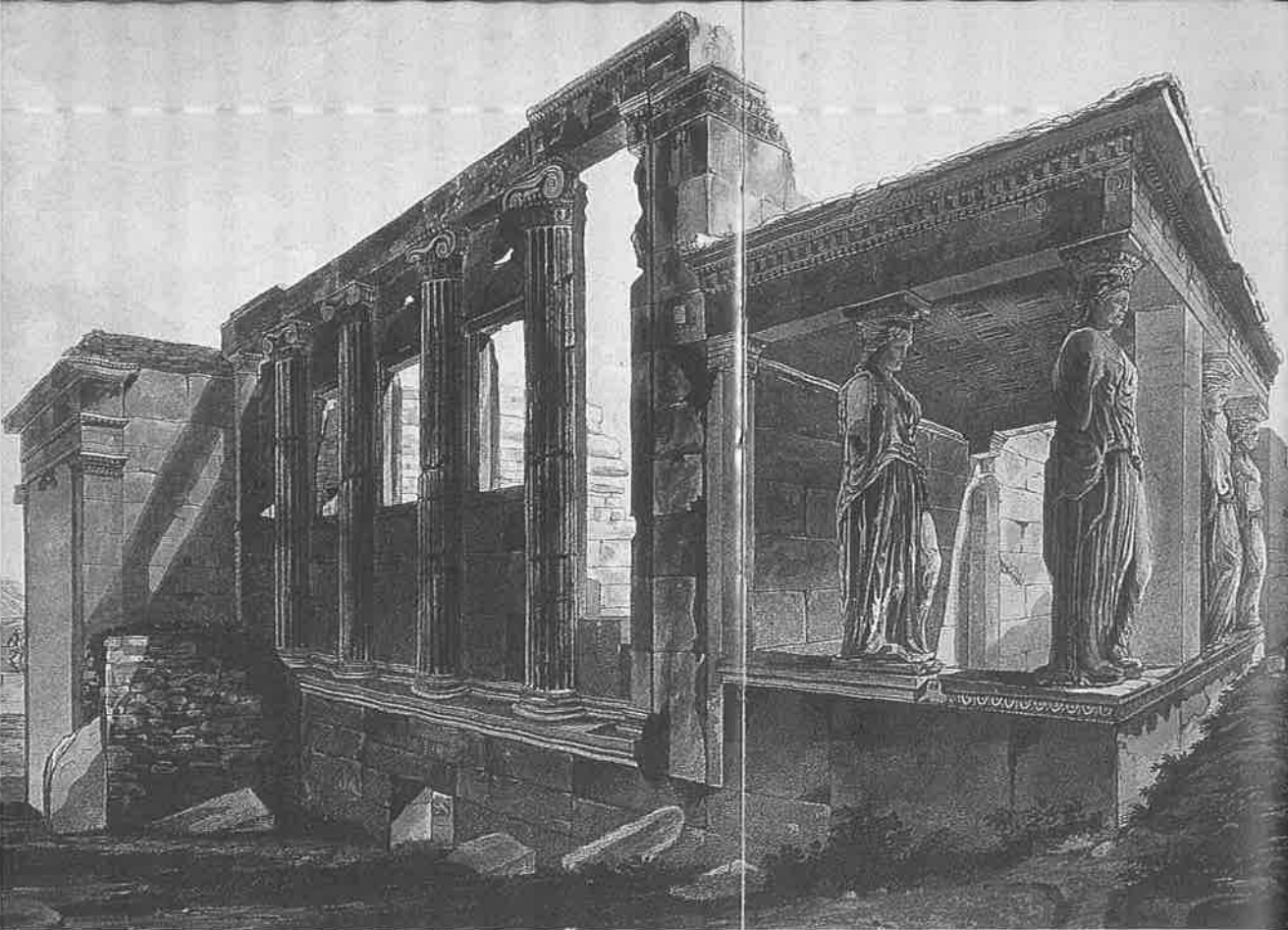
Elginin marmorit British Museumissa v. 1819.
James Stepanhoffin maalaus.

ranomaisilta, eikä kreikkalaisilla ollut mitään keinoa estää perintönsä liukumista maasta pois.

Kreikassa kuuluisin 'saalistaja' oli **lordi Elgin**, joka saapui Konstantinopolin suurlähettilääksi v. 1799. Hän aikoi alunperinkin elähdyttää maansa taide-elämää muutamilla hankinnoilla. Vuosina 1801-1805 hän irroitti työryhmänsä avulla mm. noin tusinan Parthenonin päätykolmioiden veistoksista, 56 friisireliefiä, 15 metooppia sekä yhden Erekhtheionin karyatidin. Marmorit laivattiin Lontooseen, jossa Elgin myi ne British Museumille v. 1816. Teko herätti laajan polemiikin, varsinkin paikan päällä Elginin purkutöitä seuranneet paheksuivat sitä. Kriitikoihin kuului mm. ranskalainen kirjailija ja valtiomies **vicomte de Chateaubriand** sekä englantilainen runoilija **lordi Byron**. Byron oli filhelleeni, joka heitti henkensä Misolonghissa v. 1824 taisteltuaan kreikkalaisten kapinallisten rinnalla turkkilaisia vastaan. Turha mainitakaan, että kreikkalaisille Byron oli ja on kansallissankari. Byron nimitti Elginiä pyhänhäpäisijäksi, "joka

kantaa pois viimeiset onnettomat ryöstösaaliit vertavuotavasta maasta". Voimakkaiden oikeus riisua heikot perinnöstään kyseenalaistettiin Byronin ansiosta laajalti. Silti Elginin marmorit herättivät lukuisten julkaisujen kautta taiteilijoissa ja kriitikoissa valtavaa ihailua.

Arkeologia eli vielä 1800-luvun alkupuolella esitieteellistä aikaa. Kaivauksissa oli kysymys aarteenmet-sästyksestä ja ulkoilmaelämästä enemmän kuin vakavasta tutkimuksesta. Vaikka yhä useammin kaivauksilla tavattiin eurooppalaisia arkkitehteja (mm. **Charles Cockereil** ja **Karl Haller von Hallerstein**), jotka tekivät huolellista dokumentaatiota, kaikki irroitettavat koristeet päätyivät Euroopan museoihin. Esim. Baijerin **Ludwig I** osti huutokaupasta v. 1811 osan Aiginan Afaiian temppelin veistoksista. Nämä kuljetettiin ensin Roomaan, jossa kuvanveistäjä **Bertel Thorvaldsen** restauroi ne ajan maun mukaan. Autenttisuuden vaatimus oli kuitenkin herännyt: Elginin marmoreita, sen enempää kuin Louvreen ostettua Milon Venusta ei restauroitu.

Erechtheion Elginin jälkeen. Akvatinta E. Dodwellin piirustuksen pohjalta (1830).

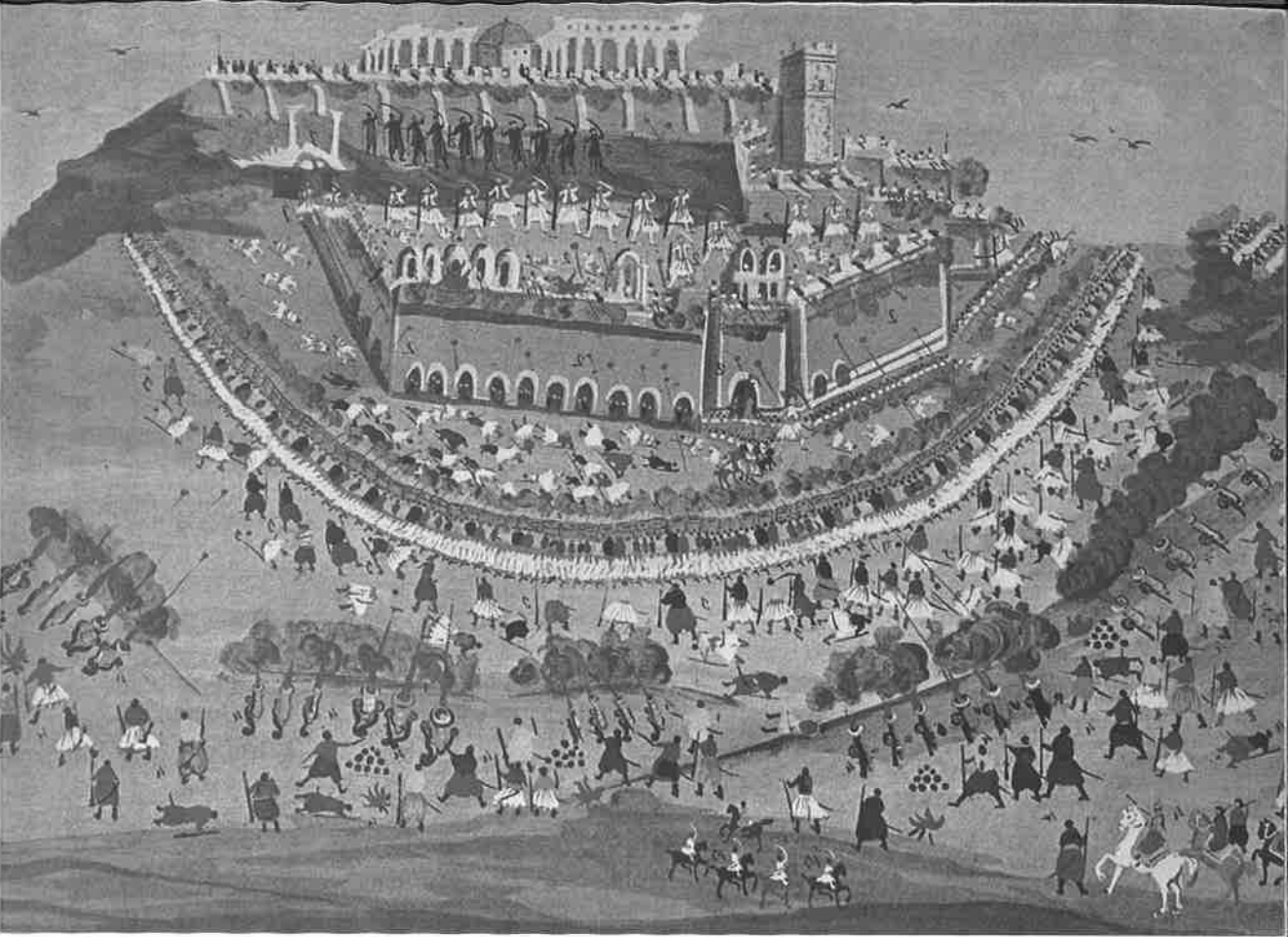
Kreikka tarttuu perintöönsä

Samalla kun Milon Venus matkusti Pariisiin, ammuttiin Kreikan vapaussodan ensimmäiset laukaukset (v. 1821). Sodan päätyttyä (v. 1829) kreikkalaisten yritys muodostaa tasavalta epäonnistui, ja suurvallat puuttuivat asiaan. Ne määräsivät Kreikkaan baijerilaisen monarkian. Kuningas **Otto I**, Ludvig I:n poika asettui Ateenaan v. 1833. Samana vuonna Akropolis vapautui lopullisesti turkkilaisilta, ja seuraavana, 1834 Ateena julistettiin pääkaupungiksi.

Nyt Kreikka alkoi itse kontrolloida monumenttejaan. Jo sodan aikana kiellettiin antiikkiesineiden maastavienti, ja ensimmäinen arkeologinen virasto perustettiin v. 1834. Ateena oli sodan jälkeen raunioitunut ja Akropolis surkeassa kunnossa: Parthenonin länsipääty oli vaurioitunut lisää ja Erechtheionista puuttui jo toinen karyatidi. Aluksi arkeologisen viraston johdossa toimi sak-

salainen arkeologi **Ludvig Ross**. Työ keskittyi Akropolille, jossa arkkitehti **Leo von Klenze** restauroi symbolisesti yhden Parthenonin pylväistä. Aluetta alettiin raivata Turkinvallan ja keskiajan jäänteistä, ja Ross sekä arkkitehdit **Edouard Schaubert** ja **Christian Hansen** ryhtyivät rekonstruoimaan Athena Niken temppeliä v. 1834. Seuraavana vuonna Akropolis avattiin yleisölle.

Ulkomaalaiset joutuivat nationalistikapinan seurauksena jättämään valtionvirat v. 1843, joten myös arkeologinen johto päättyi kreikkalaisten käsiin. Rossin seuraajat **Alexandros Rangavis** ja **Kyriakos Pittakos** perustivat ensimmäisen kreikkalaisen arkeologisen julkaisun *Efimeris Arhaiologiki* sekä Kreikan arkeologisen seuran v. 1837 – kumpikin instituutio on yhä olemassa. Jo varhain virisi myös tutkimustoimintaa, jonka tuloksena länsimaat alkoivat perustaa omia arkeologisia instituutte-

"Toinen Akropoliin piiritys" 1826–27. Litografia Gennadios & Boissonas 1826.

Antiikin Ateenan löytäminen ja uudelleenlöytäminen jatkuu yhä.

jaan Ateenaan. Ranskalaiset Prix de Rome -palkinnon saaneet arkkitehdit alkoivat vuodesta 1845 oleskella Ateenassa laatien loistokkaita rekonstruktiopiirroksia antiikin rakennuksista. Saksalaiset puolestaan ryhtyivät organisoimaan vuosisatojen aikana kertynyttä tietoa, mm. tuhansia piirtokirjoituksia. Nykyaajan tieteellinen arkeologia alkoi näin ottaa ensi askeliaan. 1800-luvun jälki- ja

1900-luvun alkupuolella koettiin vielä dramaattisia vaiheita **Heinrich Schliemannin** ja **Arthur John Evansin** tuodessa päivänvaloon ennen tuntemattomia kulttuureita. Vähitellen arkeologian tehtäväksi kuitenkin vakiintui seikkailuretkien sijaan ratkoa löytöjen esiin nostamaa problematiikkaa.

Antiikin Kreikan visio syntyi siis ennen muuta 1700- ja 1800-luvuilla, jotka olivat antiikin etsinnän heroista kulta-aikaa, mutta myös aikaa, jolloin luotiin perusta tieteelliselle antiikintutkimukselle. Myös 1900-luku on luonut oman antiikkinsa, ehkä edellisiä vuosisatoja vaatimattomamman mutta todenperäisemmän. Antiikin Ateenan löytäminen ja uudelleenlöytäminen jatkuu yhä.

RAHARUHTINAAT (1)

Klaus Karttunen

Baktrian kuningas Demetrios
elefanttikypärässään.

Antiikin historian merkillisimpiä lukuja on Baktrian ja Luoteis-Intian hellenistinen kausi 300-luvun lopusta e.a.a. ajanlaskun vaihteen tienoille. Puolen tusinan lyhyen kirjallisen viittauksen ohella se tunnettiin pitkään yksinomaan numismaattisen evidenssin nojalla. Vielä nykyisinkin, kun tarjolla on myös epigrafista ja arkeologista aineistoa ja muutamia niukkoja intialaisia kirjallisia lähteitä, rahat ovat yhä päälähde. Antiikin maailmasta katsottuna Baktria sijaitsi kaukana Seleukidivaltakunnan (ja myöhemmin iranilaisen Parthian) takana, eivätkä säilyneet historiateokset kerro kovin paljon edes Seleukidien vaiheista.

Baktria sijaitsi muinaisen Iranin koilliskolkassa. Se muodostui Oxuksen (nykyinen Amudarja) jokilaaksosta ja ympäröivistä alueista; siihen liittyi pohjoisessa Sogdiana Jaxarteen (Syrdarja) ympärillä. Nykyisin sen alue jakautuu Afghanistanin, Tadžikistanin ja Uzbekistanin kesken. Tämä iranilaisen väestön asuttama maa, joka mahdollisesti oli zarathustralaisen uskonnon ydinalue, tuli 500-luvun lopussa osaksi Akhaimenidien Muinais-Persian valtakuntaa. Kreikkalaisetkin tulivat pian tuntemaan sen: Herodotoksen mukaan suurkuninkaat lähettivät poliittisesti epäluotettavia väestöryhmiä muun muassa Vähän-Aasian länsirannikolta ja Libyan Barkasta pakkosiirtolaisuuteen Baktriaan. Silti on erheellistä verrata Baktriää Siperiaan; Oxuksen vesiä jakavan kanavajärjestelmän ansiosta maa oli valtakunnan vilja-aitta, ja lukuisat linnokitut asutukset antoivat sille nimen ”tuhannen kaupungin maa”.

Baktria ja Sogdiana muodostivat Aleksanteri Suuren valtakunnan luoteisnurkan, jonka alistaminen vaati makedonialaisarmeijalta pitkän ja ankaran sotaretken 330-327. Kuninkaaksi julistautunut satraappi Bessos kukistettiin, ja Aleksanterin merkittävimmäksi liittolaiseksi nou-

Diodotos II:n
tetradrahma

si ruhtinas Oxyartes, jonka tyttären Roxanen hän oli nainut ja korottanut kuningattareksi. Olojen vakiinnuttamiseksi alueelle perustettiin useita siirtokuntia, joiden asukkaiksi määrättiin lähinnä veteraaneja. Elämä kaukaisessa Keski-Aasiassa ei näytä ihmeemmin innostaneen: Jo Aleksanterin elinaikana esiintyi tyytymättömyyttä ja Diodoros kertoo, kuinka hänen kuolemansa jälkeen huomattava osa veteraaneista nousi kapinaan ja lähti Baktriasta.

Noustessaan Aleksanterin valtakunnan itäosien valtiaaksi Seleukos Nikator joutui luopumaan intialaisista sataappikunnista nousevan Maurya-valtakunnan hyväksi, mutta Baktriassa ja Sogdianassa hän onnistui vakiinnuttamaan asemansa huonosti tunnetun sotaretken avulla. Antiokhos Soter, joka äitinsä Apaman kautta oli itsekin puoliksi baktrialainen, hallitsi isänsä jälkeen myös Baktriasta.

Seleukidien Baktriasta historia tietää kuitenkin kertoa hyvin vähän, tuskin mitään. Arkeologisen aineiston valossa maa näyttää kukoistaneen ja kreikkalaisen väestön osuus näyttää huomattavasti kasvaneen siirtolaisuuden ansiosta. Ainakin Antiokhos I:n aikana maassa oli oma rahapaja. Baktrian viimeinen Seleukidi-sataappi oli Diodotos, joka Justinuksen mukaan nousi kapinaan ja otti kuninkaan arvonimen. Justinus tosin käyttää hänestä nimeä Theodotus, mutta rahälöydöt ja Strabon vahvistavat oikean muodon. Myös Baktrian läntinen naapuri ja tuleva vihollinen Parthia itsenäistyi samaan aikaan, kolmannen vuosisadan puolivälissä. Diodotoksen poika, toinen Diodotos, seurasi isäänsä valtaistuimella ja solmi rauhan parthialaisten kanssa. Frank Holtin tuoreen tutkimuksen mukaan Baktrian itsenäistyminen näyttää kuitenkin olleen vähittäinen prosessi ja on mahdollista, että vasta Diodotos II omaksui kuninkaan arvon ja siten julistautui täysin riippumattomaksi.

Diodotosten lyhyt dynastia kohtasi loppunsa, kun Vähän-Aasian Magnesiasta kotoisin oleva Euthydemos syrjäytti Diodotos II:n. Tuskin Euthydemos oli vakiinnuttanut valtansa, kun hän joutui taistelemaan sen puolesta. Polybios kertoo, kuinka Antiokhos III yritti palauttaa Seleukidivaltakunnan sen aikaisempaan suuruuteen ja johti armeijansa koilliseen. Arios-joen luona käydyssä taistelussa hän kukisti baktrialaisen ratsuväen, ja Euthydemos vetäytyi pääkaupunkiinsa Baktraan. Kun pitkälinen piiritys ei johtanut tulokseen, osapuolet turvautuivat neuvotteluihin. Euthydemos vetosi siihen, että hän oli kukistanut dynastian, joka alun perin oli riistänyt Baktrian Seleukideiltä, ja lähetti poikansa Demetriuksen neuvottelemaan rauhasta. Rauhanteossa Antiokhos luovutti Baktrian Euthydemokselle ja myönsi tälle kuninkaan arvon liittosopimusta vastaan. Antiokhos jatkoi sotaretketään kaakkoon, ylitti Hindukushin ja solmi ystävyyssovimuksen intialaisen kuningas Sophagasenoksen (Subhagase-na) kanssa, ennen kuin palasi länteen.

Polybioksen kertomus päättyy rauhantekoon. Jatko löytyy Strabonilta, joka mainitsee lähteekseen Apollodoros Artemitalaisen kadonneen Parthian historian. Euthydemoksen poika Demetrius, Baktrian kuningas, tuli tunnetuksi Intian valloittajana. Laajimmillaan hänen valtakuntansa näyttää käsittäneen koko Indus-laakson sekä nykyisen Gujaratin alueen, jossa indokreikkalaisten kuninkaiden rahat olivat käytössä vielä 200 vuotta myöhemmin. Demetriuksesta sai alkunsa indokreikkalaisten historia, mutta Baktriassa hänen valtansa jäi lyhyeksi.

Kuningas Eukratideen vaiheet kertoo Justinus, jonka niukkasananainen esitys perustuu Pompeius Troguksen kadonneeseen maailmanhistoriaan. Kun Demetrius oli keskittynyt valloituksiinsa Intiassa, Eukratides onnistui syrjäyttämään hänet Baktriassa. Hän oli vahva hallitsija,

Kuningas Demetrius putkahtaa yllättäen esiin vielä sydänkeskijalla, Chaucerin Canterburyn tarinoissa.

joka kävi monia sotia ja onnistui jopa alistamaan osan Intiaa. Ilmeisesti tämä tarkoittaa lähinnä Hindukushin itäpuolista aluetta nykyisessä Afghanistanissa, kauempana idässä hallitsivat Demetrius ja hänen jälkeläisensä. Intiasta palatessaan hän joutui kuitenkin varakuninkaaksi kohottaman poikansa surmaamaksi. Strabon ja Ptolemaios kertovat, että Baktriassa oli hänen mukaansa nimetty kaupunki Eukratideia.

Eukratides perusti Baktrian kolmannen ja viimeisen kreikkalaisdynastian. Strabon ja Justinus viittaavat moniin Baktrian ja Parthian välillä käytyihin sotiin, joista ainakin osa käytiin Eukratideen aikana. Näissä sodissa parthialaiset ottivat haltuunsa läntiset maakunnat, mutta lopullisen kuoliniskun kreikkalaiselle Baktrialle antoi toisen vuosisadan puolivälissä e.a.a. keskiaasialainen kansa, jota antiikin lähteet nimittävät skythalaisiksi ja josta kiinalaiset käyttävät nimeä Yuezhi. 100-150 vuotta myöhemmin hekin ulottivat valtansa Hindukushin itäpuolelle ja tulivat tunnetuiksi indoskythalaisina.

Toinen Intian valloittaja oli Strabonin mukaan Menandros, joka joukkoineen eteni kauemmas itään kuin Aleksanteri Suuri. Plutarkhoksen kertoman mukaan Menandroksen hautaus tapahtui samalla tavalla kuin muinoin Buddhan: Tuhka jaettiin eri kaupunkien kesken ja säilytettiin varta vasten rakennetuissa muistomerkeissä. Menandroksen merkittävydestä puhuu sekin, että hän on ainoa intialaisissa lähteissä yksiselitteisesti nimeltä mainittu indokreikkalainen hallitsija, mutta yksityiskohdat hänenkin vaiheistaan puuttuvat kokonaan.

Pompeius Troguksen kadonneen historian säilynyt sisällysluettelo mainitsee Apollodotoksen Intian kuninkaan Menandroksen rinnalla. *Periplus maris Erythraei*, Intian valtameren rannikkokuvaus, mainitsee lyhyesti, että Apollodotoksen ja Menandroksen kreikkalaiset rahat

olivat vielä ensimmäisellä vuosisadalla j.a.a. käytössä Barygazassa, Gujaratin kuuluisassa kauppasatamassa.

Jotta kirjallisten lähteiden luettelo olisi täydellinen, täytyy vielä mainita muutamia lyhyitä tekstikohtia. Strabon mainitsee Diodotoksen ja Eukratideen Baktrian kuninkaina ja viittaa toisessa kappaleessa lyhyesti Baktrian kreikkalaisten kapinaan. Aelianus määrittelee erään intialaisen hallitsijan Eukratideen aikalaiseksi. Lukianos mainitsee esimerkkinä intialaisten ja baktrialaisten väliset sodat. Athenaioksen viittaus Artemis-kulttiin Baktriassa saattaa tarkoittaa iranilaista Anahita-jumalatarta. Plutarkhos, Philostratos ja Periplus kertovat nykyisen Pakistanin alueella olleista raunioista, joita kirjoittajat pitävät Aleksanterin Intian-retken muistoina, mutta jotka paljon luultavammin olivat indokreikkalaisen kauden muistojätkä. Kuningas Demetrius putkahtaa yllättäen esiin vielä sydänkeskijalla, Chaucerin Canterburyn tarinoissa, joissa hänet mainitaan nimellä "grete Emetreus, the kyng of Inde".

Kaikkiaan seitsemän kuningasta tunnetaan siis kirjallisista lähteistä, ja olen tässä yrittänyt hahmotella heidän vaiheensa siten kuin ne kirjallisuudesta tunnetaan. Tämä on kuitenkin vain pieni osa käytössämme olevista tiedoista. Rahalöydöistä tunnetaan nimeltä yli 40 kreikkalaista hallitsijaa Baktrian ja muinaisen Luoteis-Intian alueelta. Menandroksen jälkeen heidän historiansa jatkui vielä ainakin sadan vuoden ajan, ilman yhtään säilynyttä kirjallista mainintaa. Näiden rahojen joukkoon mahtuvat hellenistisen numismaattisen taiteen komeimmat ja usein myös arvoltaan suurimmat rahat. Rahojen kertomaa täydentävät arkeologiset ja epigrafiset lähteet. Mutta tästä enemmän ensi kerralla.

Jätkäkin saapi laulaa ja miksei myöskin röhnöttää

Kyösti Kierimo

Tietooni on tullut, että Alpo Rönty tässä lehdessä (1/2000) väittää minun kirjoitukseni sisältäneen perättömiä väitteitä. Huomautan, että olen melkein jokaisen lainauksen ja esimerkin kohdalla maininnut Ovidiuksen *Metamorfoosien* kirjan ja säkeen, esimerkiksi *topria* 9.39 ja 11.675. Eivät ne näin ollen perättömiä ole, kyllä ne Röntyn käännöksestä löytyvät. Hän sanoo, että minunkin arvioni (kuten kriitikoiden) paljastavat enemmän minusta itsestäni, kuin käännöksestä. Se on totta, olen yrittänyt olla tarkka. Myös Rönty paljastaa itseään: toiseen kertaan luettelemalla uudestaan kaikki ”toprimiset” ja ”mötköttämiset” niin, että ne varmasti assosioituvat ja jäävät lukijan mieleen.

Rönty sanoo, että minulla oli kyseenalaiset motiivit. Kyllä kai mistä käännöksestä tahansa ”saapi” tehdä tutkielman, enhän minä siinä mitään virheellistäkään väitä. Miksi se nyt ”olisi henkilökohtainen hyökkäys”, kun Rönty itse, ystävällisellä omistuskirjoituksella, jossa ylistää minun erinomaista latinan ja antiikin tuntemustani, lahjoitti minulle yhden eksemplaarin? Lopuksi hän kirjoitti: ”Vivat cultura antiqua!”. Eihän tuo nyt mistään viholisuudesta todista!

Rönty väittää minun väittäneen, että hän on tehnyt hyväksyttävästä yleiskielestä poikkeavan version. Näinhän se juuri on, sellaisen hän on tehnyt. Eivät murre sanat ja slangi kuulu ”yleiskieleen” **K. Karttusen** Nykyslangin sanakirjasta löytyvät esim. R:n käyttämät *lälläri* (3.547), *sauma*, *leso*, *polleilla*, *pänniä*, *mölo* jne. **U. Eskelisen** kirjasta Tavvoo savvoo, taas käy selville, että *ryllykkävat* (1.459) on savon murretta. Miksi R. haluaa välttämättä aikaa kestävässä tarkoitettavassa käännöksessä käyttää ”käypää nykysuomen yleiskieltä”, jotain puhekieltä, joka muuttuu tai jonka erikoisia sanoja ei ymmärretä toisella paikkakunnalla. ”Stadin slangia ei ymmärtänyt muu kuin toinen stadilainen”. Ei niitä sanoja jaksa jostain Nykysuomen- t. murre-sanakirjoista hakea, kuten R. ehdottaa. Vieläpä hän itse myöntää, ettei niitä kaikkia löydy sanakirjoistakaan, kuten em. *topria*. Rönty itse kieltää sivulla 30 käyttämästä ”väärä ja olemattomia sanoja”. Yleiskieli on **T. Itkosen** (Kielipas 1988, s. 467) mukaan normitettu kirja- ja puhekielen tyyppi.

Nähdäkseni Röntyn käsitys Kaaoksesta (Chaos) on väärä. Hänen mukaansa se on ”mömmö”, jonka hän selittää (s. 19) veteläksi puuroksi. Lucretiuksen teoksesta *De rerum natura* (Maaailmankaikkeudesta, suom. P. Numminen WSOY 1965) näyttää ilmenevän, ettei sitä voi puuroon verrata: pikemminkin pimeään (caecum) kaa-sumaiseen, rajattomaan alkuaineeseen (Urstoff), jossa atomit (*semina rerum*, Lucr. 1.58-, 176, 501; 2.755, 833) ovat liikkeessä ja ”eripuraiset”, kunnes järjestyvät ”sopusointuun” maailmankerroksiksi (ominaispainojensa mukaan): alimpana on raskain, maa(pallo), sen päällä kevyempi, vesikehä, sen päällä ilmakehä (maa-ilma?), ja ylimpänä eetteri eli tuli-ilma (Feuerluft). Maaailman esineiden sisäisestä ristiriidasta kirjoittaa myös Horatius Epist. 1.12.19 *rerum concordia discors*, kappaleiden eripurainen sopusointu. Myös Vergilius puhuu alkuaine tulen siemenistä (Aen. 6.6). Tällaiset ’siemenet’ ovat pieniä, menevät huokosten läpi (Lucr. 6.332-). Näin salaman leimahdus näkyy silmäluomienkin läpi.

Naurettavalta tuntuu Röntyn selitys siitä, mikä on *kou-ra* = ”tarttumiseen taivutettu käsiterä” (s. 20), vrt. Jaroslav Hasekin ”Kunnon sotamies Svejkin seikkailut maailmansodassa”, jossa esimies opettaa alokkaille, että ”maantie on tie, jonka kummallakin puolella on oja”. Samantapaisia selityksiä on varsinkin loppupuoli (s. 20) täynnä. R. väittää, että olen jämähtänyt jonnekin viime vuosisadan (1900-luv.) alkupuolelle. Sekään ei pidä paikkaansa: useimmat selitykset olen hakenut 1800-luvun saksalaisten tiedemiesten selityksistä.

Vielä Röntyn *mötköty* - *rötköty* -tyylistä: Röntyn mukaan (s.19) röhnöttäminen on syömistä maaten kyynärpäiden varassa. Ei sitä näin pitäne selittää, röhnöttäminen on sitä, kun sika lausuu sanat: ”röh - röh”, joten siitä kyllä tulee sikala mieleen. Se röhnöttää tai röhkii varsinkin, kun sitä kutittaa lapiolla selästä. Sillä on tapana myös hinkata itseään aita vasten ja röhnöttää. Olen itse nähnyt! Menemättä enää käännöksen yksityiskohtiin totean, että ”kielipoliisi” ei ole minun keksintöni, vaan siitä puhuttiin Helsingin Sanomissa 11. 1. 98 ja kaivattiin esimerkkejä T. Kunnakselta.

Lopuksi R. sanoo päätetyn, että ”jätkäkin saapi laulaa” ja minun puolestani vaikkapa röhnöttää?

Toimitus päättää keskustelun aiheesta tähän.

OMNIBUS

Villa Lanten ystävät ovat lahjoittaneet Suomen Rooman instituutille uuden pienoisbussin.

Bussi on merkkiä Mercedes Benz Vito ja kuljetuskapasiteetiltaan se on 1+8. Mitä merkittävintä autossa on ilmastointi, jota auton käyttäjät tulevat vielä siunaamaan joutuessaan tekemään tuttavuutta Rooman kehäteiden ruuhkiin. Myös tällä saralla olemme ohittaneet ruotsalaiset, jotka joutuvat köröttelemään ilman ilmastointia, tietävät lähteemme Roomassa kertoa. Auton luovutti instituutille Villa Lanten ystävien puheenjohtaja Andreo Larsen 23.03. ja se kastettiin hyvien tapojen mukaisesti shampanjalla.

GRATIAS AGIMUS!

Rooman instituutin johtaja Christer Bruun on lähettänyt Villa Lanten Ystäville kiitoskirjeen: "Minulla on sekä suuri kunnia että ilo kiittää Villa Lanten Ystäviä ry - Villa Lantes Vänner rf instituutin uudesta Mercedes Benz pikkubussista. Uusi pikkubussi on aivan loistava lahja, joka oli ehdottomasti tarpeen."

Suomen Rooman-instituutille lahjoitettua pienoisbussia varten on Villa Lanten Ystävät ry saanut lahjoituksia seuraavilta yhteisöiltä ja yksityishenkilöiltä:

Advokatbyrå Hannes Snellman Ab
Oy Arwidson Ab
Duodecim Suomalainen lääkäriseura
Helsingin Diakonissalaitos
KNF-Laboratoriot Oy
Olga ja Vilho Linnamon säätiö
Matka-Rasila Oy
Naishistorian työryhmä
Onvest Oy
Pohjola-yhtymä Vakuutus Oyj
Oy G. W. Sohlberg Ab

Oy Veho Ab
Jouni Arjava
Peter Berner
Bengt von Bonsdorff
Patrick Bruun
Jarl Engberg
Martiina Fränti-Pitkäranta
Asko Harmia
Anne Helttula
Laila Hietamies
Anja Hietanen
Anja-Tuulikki ja Eero Huovinen
Paul Hörhammer
Marja Itkonen-Kaila
Kata Jouhki
Antero Juntumaa
Leila Järvinen
Matti Jääskeläinen
Ville Kajanne
Leena Karjalainen
Timo Keinänen

Brita Kekkonen
Anja Korhonen
Esko Koskimies
Pirkko K. Koskinen
Kyllikki Laakso
Andreo ja Katri Larsen
Sirkka ja Antti Lassila
Riitta Lauslahti
Katri Likitalo
Lars-Axel Lindberg
Robert Luther
Leena Löyttyniemi
Rauni Malmberg
Outi Merisalo
Aila Narva
Jaana Niemi
Erkki Nivaja
Carin Olin-Lamberg
Jorma ja Liisa Ollila
Mirjam Polkunen
Ann von Rettig
Tiina ja Jukka Roiha
Eero Saarenheimo

Kauko Salmenkallio
Hilkka Salmio
Liisa Savunen
Erkki Saxen
Lauri Saxen
Päivi Setälä
Kaarlo Similä
Kaija Similä
Hannele Soini
Otto Solin
Maria Sorsa
Sirkka Stolt
Veronica Sundman
Outi Swanljung
Christine Tammisto
Asko Tarkka
Terttu Teittinen
Laina Tossavainen
Leena Valjus
Pentti Valleala
Jarkko Varkko

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n johtokunta 2000

Tapio Tuominen (pj.)

Jaakko Frösén

Lena Hakulin

Eero Jarva

Mika Kajava

Tuula Koski

Eino Laakso

Martti Leiwo

Anneli Lieko

Pekka Matilainen

Timo Sironen

Heikki Toikka

Manna Vesterinen

Esitelmä

30.5. klo 18.15 Lontoon yliopiston klassillisen filologian professori **Herwig Maehler** pitää esitelmän aiheesta *Alexandria, the museum, and cultural identity*. Helsingin yliopisto, Porthania III (Yliopistokatu 3).

Nimitys

Suomen Ateenan-instituutin assistentti **Jari Pakkanen** on nimitetty Kreikan arkeologian lehtoriksi Royal Holloway Collegeen Lontoon yliopistoon.

Väitös

Jyri Vaahtera väitteli Turun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa 6. toukokuuta aiheesta *Roman Augural Lore in Greek Historiography. A Study of the Theory and Terminology*.

Villa Lanten Ystävien jäsenmatka Roomaan 9.11.-16.11.2000

Riemuvuoden jäsenmatkan aiheena onvarhaiskristillisyyttä Roomassa. Tutustumme nähtävyyksiin kirkkoissa, katakombeissa ja museoissa. Matkan johtajana toimii dosentti Maija Väisänen ja vastuullinen matkanjärjestäjä on Matka-Rasila. Alustava hinta 6700 mk. Tiedustelut ja ilmoittautumiset sihteeri Risto Valjus, p. & fax: 09-6944535.

Kirjoja

Liisa Mäntymies, Punainen neiti ja muita salaisuuksia. Novellikokoelman kaksi tarinaa sijoittuvat Italiaan, toinen erityisesti Villa Lanteen. Kirjapaja. ISBN 951-625-597-3

Kirsti Simonsuuri, Akropolis. Esseekokoelma Ateenasta, ihmisiyydestä ja kulttuurista. Tammi. ISBN 951-31-1623-9

Klaus Karttunen, Huumori muinaisessa Intiassa. Kolme pienoishäytelmää. (Yliopistopaino) Klaus Karttunen on suomentanut sanskritista ja praakritista kolme intialaista komediaalista näytelmää. Alan harrastajille ne ovat korvaamaton lahja, mutta myös intialaisesta kulttuurista tietämätön saa mainion kuvan noin 1500 vuoden takaisesta Intiasta. Jokainen näytelmä on myös varustettu selityksin, jotka avaavat tietämättömälle sellaisenkin huumorin, joka muuten jäisi käsittämättömäksi. On hienoa, että tällaisia kulttuuritekoja vielä tehdään. Martti Leiwo

Näyttelyitä Italiassa

Milano, Palazzo reale

Terra Santa. Dalla crociata alla Custodia dei luoghi santi
->21.5.2000

Roma, Palazzo Rispoli

Yemen. Nel paese della regina di Saba
->30.6.2000

Bologna, Museo civico archeologico Duecento. Forme e colori del Medioevo

->15.7.2000

Bologna, Pinacoteca nazionale Aemilia. La cultura romana in Emilia-Romagna dal III secolo a.C. all'età constantiana

->16.7.2000

Verona, Museo Archeologico Arte e cultura dell'antico Egitto
->lokakuu

Herculaneum, Villa Campolieto Gli antichi Ercolanesi. Antropologia, società, economia.

->26.7.2000

Ravenna, Museo nazionale Konstantinopel. Scultura bizantina dai musei di Berlino.

->17.9.2000

Näyttelyitä Kreikassa

Ateena, Arkeologinen museo esittelee laajan kiertonäyttelyn (Kööpenhamina, Bonn, Pariisi, Ateena)

L'Europe au temps d'Ulysse

->7.5.2000

Ateena, Kykladisessa museossa on esillä Ateenan metron kaivauksissa löydettyä esineistöä

->31.12.2000

Virtuaali Rooma

Caen'n yliopisto Normandiassa on liittänyt internetiin laajan "Ville, Architecture, Urbanisme"-sivut Roomasta, joissa yhdistellään realismia ja rekonstruktiota. Virtuaali Rooman pohjana on arkkitehti Paul Bigot'n (1870-

1942) mittakaavaan 1:400 valmista-
ma pienpoismalli, joka esittää
Roomaa keisari Konstantinus Suu-
ren aikana 300-luvun alussa. Sivut
löytyvät yliopiston osoitteesta
www.unicaen.fr/rome/.

Paavalin hebrealaiskirje

Vanhin tähän asti tunnettu fragmentti
Uuden testamentin apostoli Paalvain
hebrealaiskirjeistä on osunut Wien-
in Nationalbibliothek'n tutkijoiden
silmiin heidän omista kokoel-
mistaan. Fragmentti (Heb. 2, 9-11
ja 3,3-6) löytyi kansalliskirjaston n.
180 000 papyruksen kokelmasta,
suurin lajissaan, ja ajoittuu 6. tai 7.
vuosisadalle jaa. Wienin papy-
ruskokoelma on peräisin El-
Fayum'n keitaalta ja se ajautui 1880-
luvulla Itävaltaan, jossa sen v. 1899
arkkiherttua Rainer lahjoitti veljel-
leen keisari Franz Josephille syn-
tymäpäivälahjaksi.

“Actio historica”

Nyt on jälleen vuosien jälkeen kai-
kille Hollywood spehtaakkeli-
en ystävälle tarjolla valkokankaalla histo-
riallista draamaa. Ridley Scott'n
uusin elokuva Gladiator saapui
Suomeen. Elokuva sijoittuu keisari
Marcus Aurealiuksen kuoleman
jälkeiseen Rooman imperiumiin ja
keisari Commoduksen, tarina pahik-
sen, hallituskaudelle. Luvassa on rys-
kettä ja ryminää, verta ja hikeä, sekä
tietysti Rooman rappiota uljaissa tie-
tokonekulisseissa kahden ja puolen
tunnin verran. City-lehden elokuva-
arvostelija intoutui “estrogeenisessa
euforiassaan” ylistämään elokuvaa
peräti viidellä tähdellä. Traileri sai
Helikonin toimittajankin vakuut-
tuneeksi!

Rhodoksen kolossi

rakennetaan uudelleen?

Antiikin seitsemästä ihmeestä vain
Gizan pyramidit ovat edelleen pys-
tyssä. Nyt haluaisi Rhodoksen kau-
punginjohtaja Georgios Jannopoulos
rakennuttaa sataman suulla aikoi-
naan seisseen kolossin uudelleen vu-
osituhat muistomerkkinä joka sym-
bolisoi rauhaa ja kansojen välistä
ystävyyttä nykyisen satamaaltaan
suulle. Kaupungin johtajan suunnit-
telee työn valmistumiseksi 2004 ja
suunnittelukilpailu alkaisi jo ensi
kesäkuussa. Kulttuuriministeriössä
Ateenassa asiaan suhtaudutaan
kuitenkin happamasti.

Mika Hakkarainen

Kirjoittajat:

Amanda Eskola, arkkitehti, Teknillinen korkeakoulu

Arja Karivieri, FT, Tukholman yliopisto

Klaus Karttunen, dos., Helsingin yliopisto

Kyösti Kierimo, FT Äidinkielen opettaja

Unto Paananen, dos., Oulun yliopisto

Kansi James Stuartin akvarelli Erekhtheionista

Takakansi Ateena idästä nähtynä, W. von Weiler 1839

Helikon

2/2000

Päätoimittaja Huvudredaktör

Martti Leiwo puh. 191 22016

Klassillisen filologian laitos

PL 4 (Vuorikatu 3A), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: Martti.Leiwo@Helsinki.fi

Toimittajat Redaktörer

Mika Hakkarainen, puh. (09) 191 24511

Sähköposti: mika.hakkarainen@helsinki.fi

Marja Vierros puh. (09) 191 22785

Sähköposti: marja.vierros@helsinki.fi

Toimituskunta Redaktionsråd

Mika Hakkarainen

Heikki Kotila, puh. 9400-876 609

Sirkka Stolt, puh. (09) 7010 2360

Marja Vierros

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry

Sihteeri Manna Vesterinen

Klassillisen filologian laitos

PL 4 (Vuorikatu 3A), 00014 Helsingin yliopisto

puh. 09-191 23688,

fax 09-191 22161

Sähköposti: mvesteri@Helsinki.fi

Villa Lanten ystävät ry

Sihteeri Risto Valjus

Postiosoite: PL 604, 00101 Helsinki

puh/fax 09-69 44 535

Sähköposti: risto.valjus@Helsinki.fi

Medlemsblad

Finlads Athen-instituuts vänner r.f.

Sekreterare Manna Vesterinen

Villa Lantes vänner r.f.

Sekreterare Risto Valjus

Jos haluat Helikonin,
ota yhteys yhdistysten
sihteeriin.

Om du vill ha Helikon,
kontakta sekreteraren.

